

Fikce nás mohou zachránit

Narušovaná pozorování Emmy Kausc

Emma Kausc, čtenářstvu doposud známá jako básnířka, ve svém prozaickém debutu *Narušení děje* ohledává schopnost vyprávění postihnout traumatickou zkušenost ztráty. Ve vzájemně provázaných mikropříbězích vypráví o osamělosti, exilu, hledání kořenů, ale také o tom, že nás fikce může ochránit před katastrofou.

OLGA PAVLOVA

Ilustrace Anna Banytiuk

Románová prvotina Emmy Kausc *Narušení děje* představuje ráznou obranu příběhu ve všech jeho podobách – ať už se jedná o jeho propojení, přerušení či nečekané rozuzlení. Nehájí ovšem každé vyprávění, ale pouze ta, která prostupují naši mysl a brání časové erozi v podobě zapomnění.

Literatura potřebuje ženy

Vyprávění rámuje bizarní příběh Williama Lyttlea, známého jako „krtek z Hackney“, který před čtyřiceti lety pod svým chátrajícím domem ve východním Londýně hloubil dvacetimetrové tunely, jež zaplňoval knihami, a ve své činnosti pokračoval, dokud mu tuto aktivitu představitelé zákona nezatrhli. Emma Kausc si ve svém debutu – podobně jako zmíněný podivín – někdy dovolí ponořit se do hloubky, jindy ale zůstane pouze u glosy, v některých úvahách se opakuje a zkouší, zda je daná myšlenka dostatečně nosná a stojí za to ji rozvíjet. Právě k tomuto narativnímu postupu se vrací nejčastěji, což je koneckonců v souladu s názvem knihy – spisovatelku láká narušená kontinuita: „spousta lidí zmizela neznámo kam“, a tak „tu s námi nějaký příběh musí zůstat“.

Nakladatelství Host, kde kniha vychází, drží krok s dobou, a tak prózu suverénně označuje za autofikční román. Samozřejmě, že se hned nabízí otázka, nebylo-li už těch osobních svědectví dost. Emma Kausc si však s tímto módním žánrem obratně pohrává a ústy jedné z postav nabízí na předvídatelnou poznámku přesvědčivou reakci: „Literatura ženy a jejich vnitřní životy potřebuje.“ Skutečným argumentem pro hru se zmíněným populárním žánrem ale není jen toto efektní prohlášení, nýbrž způsob, jakým Kausc své postavy a jejich každodennost vykresluje. Kromě protagonistky jménem Emma – s biografií velmi podobnou té autorčině – spisovatelka vykresluje tři ústřední figury, které čtenáře provázejí celou knihou: hrdinčinu matku Zuzanu, fotografku Alyonu a intelektuála a spisovatele vystupujícího pod pseudonymem John Smith.

Emmu s každým z nich nejen spojuje hlubší vztah, ale jako vypravěčka s nimi navazuje dialog plný empatie a lásky k lidem i psaní. Na svět se dívá z pozice vnímavé pozorovatelky a zprostředkovatelky příběhů.

Jen láska

Fikční Emma, která se s rodiči v devadesátých letech přestěhovala do Londýna, intenzivně vnímá emigrantskou vykořeněnost své matky. Sama žije střídavě ve Velké Británii a v České republice. Vyprávění začíná v období, kdy se hrdinka vyrovnává s nečekaným zmizením své partnerky Alyony a s matčinou smrtí a pokouší se vymanit ze zajetí minulosti. Příběhy obou postrádaných žen patří k těm přerušeným, ačkoli se k nim Emma vrací až do konce vyprávění. V knize se vyznává z lásky k Alyoně, střeží její příběh a pátrá po možných důvodech jejího zmizení. Zároveň z minulosti nevytváří žádnou modlu. Dobře si totiž uvědomuje, jaké nebezpečí spočívá v zamlčování (především) ženských identit.

Díky feministickým podnětům, lesbické lásce, způsobu, jímž se Emma loučí se zemřelou matkou, nebo hledání vztahu k vlastní sexualitě a identitě se *Narušení děje* v některých ohledech podobá *Ráně* (2021, česky 2023; viz A2 č. 3/2024) Oksany Vasjakiny. Ačkoli tato podobnost končí u motivických prvků, i tady homosexualita a feministická témata organicky zapadají do jednotlivých příběhů. Na rozdíl od Vasjakiny ale Kausc neprovokuje a více se zaměřuje na zpochybnění společenského narativu. „Heterosexualita se od lidí očekává, v předpokladu se rodí i její přirozenost. Nedovedu říct, do jaké míry jsem si ji přivlastnila. Kdybych emoce k mužům popřela, lhala bych.“

Emma narušuje zavedené striktní rozdělení vztahů na homo- a heterosexuální a místo toho o nich mluví jednoduše jako o lásce. Popisuje vybrané události svého života s Alyonou, vzpomínky na matku či začátek nového mileneckého vztahu s Johnem. Své zážitky sdílí někdy až s narcistní potřebou sebeúcty

a sebelásky. Dokáže ale zůstat nad věcí. Nezaobředává do pastí autofikčních textů v podobě líčení ublížených emocí, nezůstává jen u referenční a fatické funkce jazyka, ale pohrává si s jeho poetickým působením. A až do konce se nepřestává upřímně zajímat o okolní svět a city dalších lidí. Tím se vrací k modu operandi své knihy – příběhu. Zaznamenává, zprostředkovává a někdy i mytizuje události.

Schizofrenní minulost

K hlavním motivům *Narušení děje* patří osamělost hraničící se strachem ze zapomnění, která v podání Emmy Kausc neděsí, naopak dává příležitost k posunu. Důraz na tuto dynamiku je zajímavou protiváhou k někdy až kýčovitému hledání vlastního já, jak to známe z jiných autofikčních textů současné literatury. I o samotě se Emma cítí být sledována a kontrolována, neboť si uvědomuje, že i v intimních okamžicích musí a priori splňovat požadavky institucí, lidí či jazyka.

Narušení děje se však netočí jen kolem vztahů a pocitů vypravěčky. Kausc například skrze četné dialogy se svými partnery kritizuje (pro mnohé stále klíčové) národní mýty, které si udržujeme od obrození: „Mýty nám – nebo tedy Čechům – v devatenáctém století vytvořily hrdou minulost a až teď se ukazuje, o jak schizofrenní krok šlo.“ Zaměřuje se i na současná traumata české společnosti: naivní nostalgii po období první republiky, vyrovnávání se s dědictvím konformního života ve východním bloku či s povrchními představami o fungování společnosti „na Západě“.

Emma Kausc zaplnila *Narušení děje* deskou mikropříběhů, ve kterých se zabývá lidmi a jejich osudy i mýty. Pouze naivní čtenář si může myslet, že se jedná o překombinovanou intelektuální hru. Román má svůj řád, tempo a silné sdělení. Poskytuje naději, že i ty „nejmenší fikce nás mohou zachránit před katastrofami“.

Autorka je komparatistka.

Emma Kausc: *Narušení děje*. Host, Brno 2024, 285 stran.